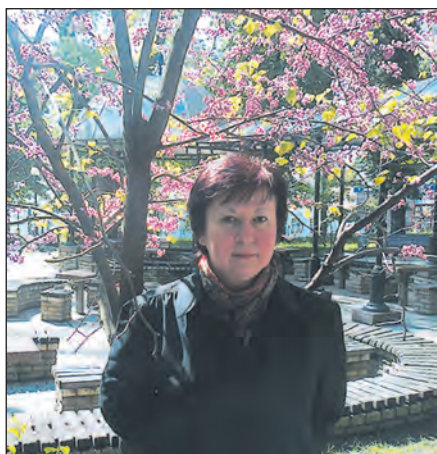

Діяльність Союзу визволення України та його часопису "Вісник Союзу визволення України" як етап змагань за державність України

(до 100-річчя виникнення)

Оксана Супронюк
канд. філол. наук,
ст. наук. співр.
відділу зарубіжної україніки
Національної бібліотеки України
ім. В.І. Вернадського,
м. Київ

Задум написання цієї статті виник наприкінці 2013 р., коли я вносила в комп'ютерну програму "Ірбіс" зміст часопису "Вісник Союзу визволення України" (це планова науково-прикладна робота відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського). Облік україномовних періодичних видань української еміграції, наявних в Україні, які нещодавно були маловідомими навіть для науковців України, введення до наукового обігу їхнього змісту та створення й забезпечення умов бібліографічного використання цих джерел — один із напрямів наукової роботи нашого відділу. Матеріали про діяльність Союзу визволення України важливі для вивчення, оскільки були заборонені в радянський період й дослідження їх почалося лише в часи незалежності України.

Думалося, от наступного року, з нагоди сторіччя Першої світової війни і виникнення "Союзу визволення України", напишу про цей світ, який постає перед очима зі сторінок його друкованого органу — "Вісника...". Проте історія стала розвиватися за своїм сценарієм. Нині, говорячи про події 100-річної давнини, неможливо відсторонитися від подій сучасності, революції гідності в Україні 2013—2014 рр., історичних реалій, які тісно переплелися.

Серпень 1914 р. виявився переломним у житті українського народу. Вибух Першої світової війни, частиною якої була війна між Росією та Австро-Угорщиною, державами, що володіли українськими землями, пробудив надії багатьох українців на можливість розв'язання українського національного питання.

Найбільшим страхом для Росії завжди було відновлення незалежності України, і, як результат — втрата їхньої найбагатшої природними та людськими ресурсами колонії. "Україна з її родючими землями, м'яким кліматом, багатомільйонним працюючим християнським населенням, в абсолютній більшості — слов'янським, з її тисячолітніми храмами і духовними цінностями, була воістину головним "діамантом" у короні Російської імперії. Саме тому росіяни, щоб не втратити панування над нею, століттями вели загарбницькі війни проти України, жорстоко розправлялися з народними повстаннями українців, знищуючи кращих її синів і дочок" [1].

Напередодні Першої світової війни Російська імперія підтримувала панслов'янський рух, мотивований етнічними й релігійними прихильностями і конкуренцією з Австро-Угорщиною.

"Вісник Союзу визволення України"

За допомогою військових сил вона прагнула розширити територію Російської імперії до Карпатських гір, захопити під прикриттям ідеї "об'єднання всіх руських земель під скіпетром російського царя" східну Галичину, Північну Буковину, Закарпаття. Военний стан використати, щоб назавжди покінчити з національним рухом українців, знищити останнє, сильне "гніздо" українського сепаратизму в Галичині, що загрожувало її великодержавним, імперіалістичним планам і цілісності російської імперії. Антиукраїнська російська преса поширювала думку, що Росії не зліквідувати українського національного руху, доки поза кордонами буде існувати вічне джерело української ідеї в Галичині, що буде жити національний спротив українців у Росії та загрожувати планам російського націоналізму.

Українські поводирі з початком Першої світової війни, виношуючи, хоч і не чітко окреслені, наміри здобуття політичної самостійності, шукали шляхів реального впливу на розвиток воєнних подій, щоб наприкінці війни вплинути на визначення долі України. Політична ситуація тих років дала змогу розвинути ідею відновлення української державності, а також розробити програму її реалізації.

Галицька інтелігенція спільно з наддніпрянськими емігрантами, зрозумівши, що перемога Росії стане смертельним ударом для українства, стала на бік Австро-Угорщини та Німеччини. Внаслідок цього виникли дві формації: політична — "Союз визволення України" та військова — "Українські січові стрільці" (провідним лозунгом яких стало визволення братів-українців із "московських кайданів").

Таким чином, перша політична організація на території західної України — "Союз визволення України" (далі — СВУ) виникла в Львові 4 серпня 1914 р.

Створений він був українцями, емігрантами з Росії. На чолі організації стояла президія: *А. Жук, Д. Донцов, В. Дорошенко, М. Залізняк, М. Меленевський, О. Скоропис-Йолтуховський*, а очолювали на початку *Дмитро Донцов і Микола Залізняк*.

4 вересня 1914, внаслідок захоплення Львова російською армією, організацію перенесено до Відня. Метою СВУ стала боротьба за створення самостійної України, а співпраця з Німеччиною та Австро-Угорщиною вважалась доцільним засобом досягнення цієї мети. Очільники її сподівались за допомогою західних українців — у боротьбі проти Росії — створити самостійну Українську державу. СВУ розгорнув жваву діяльність, насамперед у поінформуванні про українську справу різними мовами.

У першому номері часопису "Вісник Союзу визволення України" (від 5 жовтня 1914, Відень), який став провідним друкованим органом організації, надруковано низку її програмних документів: "Наша платформа", "До громадської думки Європи", "До українського народу Росії", "Відозви СВУ до болгарського, румунського народу". Згодом надруковано відозви до турків, шведів і чехів.

Документ "Наша платформа" був програмним, на ньому фактично базувалась діяльність нової організації, — програма була спрямована проти імперських планів Росії поглинути Україну. Особливо наголошувалося, що "...національно-політичною платформою Союзу є державна самостійність України".

В усіх цих документах організація репрезентувала себе виразником інтересів українського народу Росії й заявила про наміри використати війну австро-німецького блоку проти Росії для завоювання самостійності держави України. Йшлося про Королівство Україна, яке мало стати конституційною монархією з демократичним внутрішнім устроєм, однопалатною

Печатка Союзу визволення України

Члени президії СВУ. Зліва направо: Андрій Жук, Володимир Дорошенко, Олександр Скоропис-Йолтуховський і Маріан Меленевський

системою законодавства, мовними й релігійними свободами для всіх національностей і самостійною українською церквою. Її створення необхідне для встановлення політичної рівноваги й подальшого мирного розвитку Європи, оскільки, стверджувалося у відозві, лише самостійна Українська держава створить захист для Європи проти Росії з її експансією та звільнить слов'янський світ від згубного впливу панмосковізму.

СВУ розгорнув широку інформаційно-представницьку діяльність у центральних та нейтральних державах Європи з допомогою його представників у різних країнах: Німеччині (*О. Скоропис-Йолтуховський*), Італії (*О. Семенів*), Болгарії й Румунії (*Л. Ганкевич*), Туреччині (*М. Меленевський*), Швеції й Норвегії (*О. Назарук*), Швейцарії (*П. Чикаленко*).

Значним дипломатичним успіхом діяльності СВУ стала заява (в листопаді 1914 р.) турецького міністра *Талаат-бея* про потребу визволення України й про допомогу турецького уряду в здобутті самостійності України.

Визначною була й видавнича діяльність СВУ. Головним друкованим органом організації став часопис "Вісник Союзу визволення України" (редактори: *Володимир Дорошенко, Андрій Жук, Микола Троцький, Михайло Возняк*). Також видавалися тижневик "Українische Nachrichten" (для німецькомовного читача у Відні), "La Revue Ukrainienne" (у Лозанні, Швейцарія, французькою мовою). Завдяки СВУ з'явилося близько 50 книг і 30 брошур про Україну німецькою, французькою, англійською, італійською, угорською, турецькою, шведською, румунською, хорватською, чеською та болгарською мовами. Також опубліковано велику кількість книг та брошур українською мовою.

Часопис "Вісник Союзу визволення України", в якому друкувалися "Відозви" й "Звернення СВУ", й який слугував основним джерелом інформації про діяльність цієї організації — виходив у Відні від 5 жовтня 1914 р. до 13 листопада 1918 р. Всього вийшло друком 226 чисел накладом 5 тисяч примірників [2]. На його сторінках ми бачимо статті та нариси, що відображали найрізноманітніші сторони українського життя: про бої на фронтах війни, становище населення у період Першої світової війни, змагання українців за відродження власної держави. Значна кількість матеріалів присвячена дипломатичній діяльності Союзу за кордоном, інформуванню центральних держав та країн Антанти про українців та український визвольний рух. Частина матеріалів містить відомості про реакцію зарубіжної преси на активізацію української справи на міжнародній арені.

Названі відозви СВУ, надруковані у "Віснику СВУ", були першими актами української закордонної політики від часів так званої мазепинської еміграції (в першій половині XVIII ст.), відкритим виступом на міжнародному рівні представників українського народу. Це було початком інформаційно-дипломатичної роботи, яку СВУ проводив у різних країнах світу протягом 4-х років.

Вартий уваги, опублікований 15 вересня 1916 р. (Ч. 58) у "Віснику Союзу визволення України", Подяка Загальної Української Ради [3] "До всіх культурних народів світу", в якому, зокрема, відзначалося:

"Українська справа мусить бути справою всіх культурних народів світу й тому Українці виносять свою справу перед суд цивілізованого світу". "Загальна Українська рада, зложена з австрійських і російських Українців, в ім'я культури й цивілізації, в ім'я людськості й

Михайло Гаврилко на фронті. Галичина, 1915 р.

поступу, в ім'я природного й історичного права українського народу на своє вольне життя й розвиток своєї національної окремишності, найрішучіше протестує проти явного змагання Росії: підчинити царській тиранії Галичину й Буковину та проти переслідування українського життя".

"Цілу область української етнографічної території в 150 тисяч квадратних кілометрів перерито й перекопано стрілецькими ровами, збито гранатами та скупано в крові! Людські оселі зруйновано. Мільйони українського населення zostалися без даху. Ця матеріальна руїна української землі, фізичне нищення українського населення, пролита тепер і в минулиціні кров найліпших синів нашого народу в боротьбі за кращу національну будучність дають нам право жадати від культурного світу уваги до нашого положення й до наших змагань".

"Хай буде вільний кожний народ, але хай же й 35 мільйонний український народ, що заселює простір 850 тисяч квадратних кілометрів, не буде погноєм для чужих культур пануючих над ним народів!"

"Хочемо бути самостійними господарями своєї землі, в сім'ї вільних і рівних народів мати повну спроможу розвивати свої духові сили й матеріальні багатства свого краю для себе та для людства." (Підписи: К. Левицький, М. Василько, Л. Бачинський, М. Ганкевич, М. Меленевський, Я. Весоловський, В. Темницький. Відень, 15 вересня 1916 р.) [4].

Із вересня 1914 СВУ почав працювати серед українських військовополонених. Під час бойових дій у 1914-1918 рр. мільйони солдатів воюючих держав потрапили в полон. Українці, які служили в російській та австро-угорській арміях, опинилися в таборах для військовополонених, розташованих на території Німеччини, Австро-Угорщини, Італії,

Російської імперії. Втрати серед полонених російської армії, до якої було мобілізовано найбільше українців, становили 2,4 млн осіб.

Зусиллями українських політичних і громадських діячів у Австро-Угорщині та Німеччині, зокрема очільниками СВУ, започатковано табори для військовополонених українців. У листопаді 1914 р. було відкрито табір у Фрайштадті (Австрія), один із найбільших. У 1915 р. виникають українські табори в Німеччині: Раштат, Вецляр, Зальцведель, в Угорщині — Дунасерагелль. Виділення українців до окремих таборів із початком війни домігся від військової влади Австро-Угорщини й Німеччини СВУ. Фактично ці табори стали частиною цієї політичної організації. Всього заходами СВУ в цих та інших таборах було згуртовано близько 80 тисяч українців.

Представники СВУ проводили організаційну, релігійну, культурно-освітню та національно-виховну діяльність серед полонених українців. Засновувались українські школи, бібліотеки, читальні, хори, оркестри, театри, церкви, курси української історії та літератури, кооперації, політичної економії, української й німецької мов та газети. Постали українські парафії, клуби, каси взаємодопомоги, крамниці. Були започатковані гімнастично-спортивні товариства. В таборах працювали такі відомі діячі, як професори **Степан Смаль-Стоцький** та **Василь Сімович**, доктори **Микола Чайківський**, **Осип Охрімович**, **Роман Домбчевський**, **Йосип Безпалко**, письменник **Микола Голубець** та інші.

Щотижня в таборах відбувалися загальнодоступні віча, де звичайно виголошувалися доповіді керівниками українського руху про актуальні події. Використовувалася кожна нагода, щоб зібрати якнайбільше людей. Дискусії на таких вічах були дуже цікаві: кожен міг виступити й отримати відповідь на питання, які його хвилювали. Для лише таборових справ у кожному таборі був свій секретаріат із полонених.

Велике виховне значення для освітньої роботи мало те, що кожний табір мав свій часопис, як правило, тижневик (Фрайштадт — "Розвага", Раштат — "Розсвіт", Вецляр — "Просвітний Листок", пізніше: "Громадська Думка", Зальцведель — "Вільне Слово"), що висвітлював події в світі, в Україні й таборі справи. Писали й дописували самі полонені, багато з них стали згодом добрими публіцистами, редакторами, коректорами. Щотижня до виходу числа члени редакційної секції мали свої засідання, обговорювали важливі події та публікації, планували зміст найближчого числа, розподіляли роботу між собою. Окремий відділ у кожному часописі займала "таборова хроніка" за тиждень, повідомлення про внутрішні роботи. Кожний табір мав свою друкарню, в якій працювали полонені українці.

Також кожний табір мав свою бібліотеку, розташовану в окремому бараци, яка була центральним місцем табору. Так, створення бібліотеки в Фрайштадті за сприяння СВУ розпочалося у листопаді 1914 р. Комендатура табору виділила окремий барак для читального залу, який працював на постійній основі.

Фрайштадтський табір (Австро-Угорщина)

Засновником бібліотеки в Фрайштадтському таборі став *Михайло Гаврилко*. Він був першим представником СВУ в таборі, читав лекції для полонених, головним чином з історії України, і, відповідно, був одним із перших організаторів культурно-освітньої роботи в ньому [5]. Попит на книги в бібліотеці був досить значним. Великою популярністю серед читачів користувалася художня, історична, наукова, сільськогосподарська література. Найпопулярнішим був "Кобзар" Т. Шевченка. СВУ видав два томи вибраних творів Т. Шевченка з популярною біографією поета, написаною *Д. Лукіяновичем* (21 тис. прим.). Також була видана популярна історія України *М. Грушевського* "Як жив український народ" (15 тис. прим.) та історична розвідка *Л. Цегельського* "Що треба знати кожному українцеві" (20 тис. прим.), що фактично були "національним катехизмом для широких народних мас" [6]. Серед часописів у бібліотеці найбільшим попитом користувалися "Свобода", "Буковина", "Діло", календарі. Бібліотечний каталог складався з таких рубрик: красне письменство; історія; наукові твори; політичні твори; природознавчі твори; економічні твори; сільськогосподарські твори; драматичні твори; бібліографія; журнали і календарі; релігія. Книги видавалися щодня від 14 до 16 години. Чисельність читачів перевершувала кількість книг, які передавалися із рук у руки, досить швидко вони пошкоджувалися і губилися. Саме тому Фрайштадтський просвітний відділ постановив, що брати літературу можна лише на один тиждень. Крім загальної бібліотеки, у Фрайштадті функціонувала так звана учительська. Було створено каталог, до якого увійшла література, що належала таборовим учителям і членам просвіт-

нього відділу. При бібліотеці функціонувала палітурна майстерня, книжки переплітали самі полонені, проводили навіть курс палітурництва. Джерелами поповнення фонду табірної бібліотеки були надходження з СВУ, від приватних осіб та купівля літератури в українських книгарнях. Визначальну роль у діяльності таборових бібліотек протягом Першої світової війни відіграв СВУ. Сам факт створення таборових бібліотек служив могутнім чинником національно-виховного розвитку українських полонених солдатів та офіцерів [7].

Загалом табори полонених українців, організовані "Союзом визволення України", це був окремий світ, в якому українці на тому історичному етапі пройшли довгий шлях до національного самоусвідомлення [8], а це десятки тисяч наддніпрянських українців. Усі вони понесли ті знання, яких набули в таборах, в Україні. Багато їх, як нам відомо, билися пізніше в рядах українського війська, багато поклато голови за українську державність та ще більше стали організаторами українського села.

Національно-культурна праця проводилась не лише в українізованих таборах, але й у багатонаціональних, а також у численних робітничих командах, розкиданих по всій Австро-Угорщині та Німеччині. Наприкінці 1915 р. із найстаршого українського табору в Фрайштадті було вислано до Німеччини понад 30 полонених, переважно народних вчителів, для провадження організаційної української праці. Національно-політичних працівників, які активно клопоталися вихованням української національної свідомості, відряджали й до України. Сотні "мужів довір'я" закладали народні школи та активно прово-

М. Гаврилко біля землянки ліпить погруддя бойового побратима. Літо, 1915 р.

дили національно-культурну працю, пробуджуючи серед українського населення національно-соборну свідомість на окупованих німцями Волині, Берестейщині, Холмщині й Підляшші в 1916 р.

Усі напрями діяльності СВУ висвітлювалися на сторінках "Вісника СВУ". Серед авторів часопису бачимо *М. Лозинського, А. Жука, О. Скоропис-Йолтуховського, І. Бочковського, В. Дорошенка, О. Назарука, М. Меленевського, Є. Бачинського, С. Томашівського, Р. Купчинського, А. Бабюка, Є. Левицького, Л. Ганкевича, М. Троцького, В. Темницького* та ін.

Талановиті дописувачі були й серед полонених, зокрема *О. Кобець, М. Босий, П. Соха, Б. Гаркуша, І. Чернодоля, І. Невеселій, Ю. Шкрумеляк, М. Струмок*. Автори статей, поезій підписувалися переважно псевдонімами або криптонімами.

Одним із непересічних діячів того періоду визвольних змагань був *Михайло Гаврилко*. Його біографію (чи не вперше?) опублікував на сторінках "Вісника СВУ" *Осип Назарук* у статті "Четарь У.С.С Михайло Гаврилко (Спроба характеристики)" (1916, Ч. 55), а повну біографію введено до наукового обігу сучасним істориком *Романом Ковалем* нещодавно. Поет, скульптор і художник, автор першої і, на жаль, забутої Шевченкіани, січовий стрілець, вояк, життя якого закінчилося трагічно (в 1920 р. його спалили в топці локомотива червоноармійці).

Печатка офіцера Українського легіону австро-угорської армії М. Гаврилка

Відкриття української народної школи на Волині. Травень, 1916 р.

Коротке життя *М. Гаврилка*, яке він віддав за вільну Україну, було дуже насиченим. Він брав участь у діяльності Союзу визволення України, проводив агітацію серед полонених українців у таборах, відкривав перші українські школи на Волині, встановлював пам'ятники Тарасові Шевченку в Прикарпатті, на Буковині та рідній Полтавщині, воював за Україну як січовий стрілець, повстанський отаман [9].

Окрім політичних матеріалів (відозв і звернень) на сторінках "Вісника СВУ" міститься серія статей просвітницького характеру, таких як *О. Скоропис-Йолтуховського* "Самостійна Україна мрією у 1791 р., політичною утопією в 1854 р. й пекучою потребою в 1888 р." (Ч. 38, 39, 1916); *М. Лозинського* "Галичина в житті України" (Ч. 9/10, 13/14; 15/16, 1916); *Б. Барвінського* "Звідки пішло ім'я "Україна" — (Ч. 11/12, 1916); *М. Грушевський* "Українство як самостійне й природне явище" (Ч. 49, 1916); *М. Троцький* "Українська справа в Росії" (Ч. 54, 1916) тощо.

Пізніше, коли в Росії відбулася революція (1917), організувався табір український полонених старшин у Ганноверському Мюндені. В ньому українці — старшини російської армії — організовували роботу самостійно, без керівництва "Союзу визволення України". Проте "Українська Громада" в Мюндені отримувала видання "Союзу", підтримувала контакти з його осередком у Берліні, а таборові діячі, які працювали в СВУ, їздили на наукові виклади до Мюндену, консультували "Громаду" з різних напрямів діяльності.

В останньому числі "Вісника СВУ" за 1917 р. (Ч. 53) українська громада старшин подала своє звернення датоване 15 грудня 1917 р. до всіх полонених офіцерів-українців у Німеччині (за підписами генерала-майора *В. Зелінського*, підполковника *Пухтаєвича*, підполковника *Коваленка*). З огляду на важливість зазначених тут думок, що стосуються історично-політичних умов та національно-патріотичного самовизначення, цитуємо документ із незначними скороченнями. Свідомі офіцери з табору Ганновера-Мюндена зазначали:

"Великі часи випали на нашу долю. З-під попелу віків перед лицем здивованого світу встає приспаний велетень — Україна. Здійснилися мрії і сподівання найкращих синів нашої неньки, займається зоря нового, вільного життя.

Старий Київ, окритий славою давніх минулих років, стає могутнім осередком стихійного, нестримного руху. Наші брати здобувають собі там, у тяжкій боротьбі, крок за кроком, свободу, стару нашу прадідівську волю. Один за другим відбуваються там з'їзди, закладаються інституції, росте організація краю, постає народна влада, перетворюється цілком старий ненависний лад.

Іде велетенська робота, будується міцна основа для життя одноцільної, незалежної й вільної, демократичної України. Вже лунає горда й радісна пісня перемоги над страшною мрякою. Вже розжеві квіти щастя манячать перед змученим українським народом.

Редакційна секція суспільно-просвітнього гуртка Фрайштадтського табору

Часописи, що виходили в таборах для військовополонених у Фрайштадті, Раштадті, Вецлярі та Зальцведелі

Та революція ще не скінчилась, ще чується подих шаленої реакції. Народна свобода й добробут ще не закріплені. Але вони є в руках самого народу. Лише організація, тісне з'єднання всіх синів України та спільна невпинна праця приведуть нас до досягнення певної волі.

На нас, як на інтелігенції, лежить в цей момент великий обов'язок перед Рідним Краєм... Нехай тепер, під цю велику годину, наш народ не скаже вже, що інтелігенція зрадила його. Нехай кожен із нас загляне глибоко у свою душу і перецінить перед судом історії свій скарб. Кожному, хто не хоче бути викинутим із життя напливом нових хвиль його, треба братися до праці над собою" (1917, Ч. 53) [10].

Після Лютневої революції в Росії, навесні 1917 р. з полонених українців за участі представників СВУ було сформовано дві дивізії: "Синьожупанна" в Німеччині та "Сірожупанна" в Австрії для захисту українських територій. Згодом вони влилися в українську армію (ЗУНР, УНР).

Формально, як партія, СВУ припинила свою діяльність у квітні (за іншими даними — 1 липня) 1918 р.

Оглядаючи визвольні змагання періоду Першої світової війни, які постають зі сторінок "Вісника СВУ", бачиш, в яких важких умовах відбувалася боротьба, цю надзвичайно важку працю "купки" людей, яка входила до СВУ. Організаційна й просвітницька робота була складною, зі сторони загальнокультурно-просвітницькій праці "Союзу" чинили опір: було багато недовіри, люди, під впливом московської пропаганди, прагнули до єднання з Росією, відчуваючи великий страх перед нею, як непереможною державою, негативно ставилися до центральних держав, а національна ідея приживалася серед народних мас із великими труднощами.

Тогочасні українські провідники, попри всі складнощі, зробили колосальний крок уперед у справі національно-патріотичного виховання українців. Серед позитивних чинників визвольних змагань періоду Першої світової війни були: загострення національної самосвідомості населення, підняття "українського питання" на міжнародний рівень, створення українських збройних формувань, набуття воєнного досвіду. Просвітницька діяльність СВУ допомагала усвідомлювати історичну самобутність українського народу, спонукала до боротьби за самостійну державу. Матеріали до історії національно-визвольної боротьби українців і процесів державотворення в нашій країні, що постають зі сторінок "Вісника СВУ" дуже зворушують нині. Події сторічної давнини перегукуються з історичними подіями, які відбулися в Україні в 2013—2014 рр.

Відразу в уяві постає наша революція, яку ми переживаємо разом, яка пройшла крізь серце кожного громадянина України. Генетична пам'ять українців дозволила самоорганізуватися Євромайдану 2013—2014 років, який став осередком боротьби за гідність. Майдан був і територією, і процесом нашого громадянського спротиву кримінальному режиму очільників держави, і боротьбою за свободу і гідність. Але Майдан — був також і процесом проведення меж, самоідентифікації й перезавантаження власного світогляду, способу життя. Це був вихід далеко за межі політичного протесту. Таким чином, наш Майдан став феноменом сучасної історії, який ще ніколи й ніде в такому вигляді не з'являвся. Це сталося лише в Україні. Як і сто років тому, в таборах для полонених українці створювали свій світ, самодостатні осередки життя і розвитку на даному історичному етапі й на даній території, так і Майдан у Києві 2013—2014 рр. став самодостатнім майданом національного і людського самоствердження. Ті паростки, які виникли під час визвольних змагань 1914 року й залишилися в генетичній пам'яті українців, дали плоди в сучасній Україні.

Прослідковувалося багато спільного в людській самоорганізації на Майдані, на вул. Грушевського, в Українському домі з організацією життя в таборах полонених Першої світової війни. Ті ж самі Народні віча (форма загальних зборів громадян для розгляду громадських справ, яка існує в Україні ще з часів Київської Русі). "Визвольна республіка", що самоорганізувалася в Українському домі, нагадувала внутрішнє облаштування в таборі для інтернованих у роки Першої світової. Бібліотека (близько 7 тисяч одиниць зберігання) — література різних жанрів. Особливим попитом користується історична, особ-

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко". Варіант металевого медальйона з оригіналу 18 лютого 1911 р. Публікується вперше

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко". Варіант металевого медальйона з оригіналу 18 лютого 1911 р. Публікується вперше

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко". Варіант гіпсового медальйона з оригіналу 18 лютого 1911 р. Публікується вперше

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко". Варіант металевого медальйона з оригіналу 18 лютого 1911 р. Публікується вперше

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко". Горельєф у рамі. 1911 р. З оригіналу. Публікується вперше

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко". Медальйон. 1911 р. З оригіналу. Публікується вперше

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко". Медальйон. 1911 р. З оригіналу. Публікується вперше

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко". Медальйон. 1911 р. З оригіналу. Публікується вперше

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко в лавровому вінку". Варіант медальйона з оригіналу 1911 р. Публікується вперше

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко". Варіант керамічного медальйона з оригіналу 1911 р. Публікується вперше

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко". Варіант керамічного медальйона з оригіналу 1911 р. Публікується вперше

М. Гаврилко. "Тарас Шевченко". Металева плакетка. З оригіналу 1911 р. Публікується вперше

М. Гаврилко — авторські роботи, які визнано першою мистецькою Шевченкіаною ([http://zakarpattia.net.ua/postimages/pub/2013/01/2%20Гаврилка%20\(1\).jpg](http://zakarpattia.net.ua/postimages/pub/2013/01/2%20Гаврилка%20(1).jpg) — матеріали підготовлено)
 Риною Гармасії, Карпатський університет імені Августина Волошина, м. Ужгород)

Михайло Гаврилка на початку минулого століття у Болехові на Львівщині творив пам'ятники Кобзареві, які встановлювали у містах Західної України (на той час — Австро-Угорщина), виготовляв барельєфи, горельєфи, медальйони, плакетки із зображенням Тараса Шевченка. Погруддя Кобзаря роботи Гаврилка до початку війни прикрашало й вестибюль Полтавського драматичного театру

ливо історія України, біографії українських провідників. Найбільший попит був на "Кобзар" Шевченка, який ми бачили в руках охоронців Українського дому, і на імprovізованих столиках коло наметів на Майдані. В Українському домі було багато осередків — Студентська асамблея, Незалежна громадська комісія з розслідування порушень прав людини протягом Євромайдану, Інфо-центр, Група захисту активістів, Державна правова безкоштовна допомога, Євромайдан SOS, Студія миротворчих акцій, Відкритий університет Майдану, центри громадських організацій — УНА УНСО, Афганці, Автомайдан, Жіноча сотня тощо. Український дім — це модель майбутнього, це самодостатній осередок, де підтримується дисципліна, де чистота. І зворушлива, надзвичайно людяна, доброзичлива атмосфера.

Символічним і не випадковим є те, що революція гідності в Україні відбулася в рік 200-річчя Т. Шевченка, який був одним із провідників української справи в роки Першої світової війни. На сторінках "Вісника СВУ" багато шевченківських матеріалів, розповідь про них може бути матеріалом окремої статті. **Василь Сімович**, один із діячів СВУ, писав: *"Як воно так склалося, що всесвітня завірюха зчинилася в році столітнього ювілею Шевченка? Випадок це чи Доля зглянулася вже над тим народом, битим громами історії та січеним канчуком недоли? Правда, сказати ще не можна, як повернеться колесо воєнних подій, як і не можна сказати, чи доведеться нам уже тепер виповнити Шевченків заповіт у цілій його повні?"* [11]. Портрет Т. Шевченка під час європейської революції в Україні в 2014 р. висів на головній сцені Майдану в Києві й залишається досі.

Література

1. Мельников С., Нестеренко Ю. Вічний страх Росії // Альманах українського Народного Союзу. — Річник 101-й. — Нью-Джерсі: Вид-во "Свобода", 2012 — С. 41, 42.
2. Патер І.Г. "Вісник Союзу визволення України" // Енциклопедія історії України. — Т. 1. — К., 2003. — С. 577; Лавров Ю.П. "Союз визволення України". — Там само. — Т. 9. — К., 2012. — С. 734, 735.
3. Загальна Українська Рада — загальноукраїнська політична організація, що виникла 5 травня 1915 у Відні як розширення галицької Головної Української ради на всі українські землі. Загальна Українська рада була репрезентатцією всього українського народу під час війни, а тим самим також найвищим і єдиним українським представництвом в межах Австро-Угорщини.
4. Орфографію документу, як і інших текстів початку ХХ ст., наведених в даній публікації, осучаснено.
5. Гаврилко М. Початки національно-культурної праці серед полонених в таборі Фрайштадт // Союз визволення України: 1914—1918, Відень. — Нью-Йорк: Вид-во "Червона калина", 1979. — С. 7, 8.; Див. також: **Дубрівний П.** Культурно-просвітня робота в таборі Фрайштадт. — Там само. — С. 146.
6. Пропаганда ідей Союзу серед власної суспільності // Пам'яткова книжка "Союзу визволення України" і Календарь на 1917 рік. — Відень, 1917. — С. 378.
7. Детальніше див.: **Магурчак А. М.** Українські таборові бібліотеки на теренах Австро-Угорщини та Німеччини

У лютому 2014, в день поховання загиблих, розстріляних снайперами під час боїв у центрі Києва, у виконанні групи "Пікардійська терція" лунала над містом краюча душа старовинна лемківська народна пісня "Гей, пливе кача по Тисині". На руках людей пливли вночі на Майдані освітлені домовини, підкресливали темряву ночі свічки й телефонні ліхтарики, які тримали тисячі людей. Ця музика, це видо-вище стали одними з найвизначніших картин сучасної історії людства, які назавжди залишаться в наших душах. І це теж ланцюжок зв'язку з подіями 100-річної давнини, оскільки пісня "Гей, пливе кача по Тисині", є піснею повстанців Першої світової війни, складеною на честь воїнів Карпатської січі, які загинули у визвольних змаганнях.

Майдан став феноменом не тільки української історії, а й світової, бо визвольна боротьба в такий спосіб була тільки в Україні.

Поступово досвід, набутий нами, стає сторінками української історії. Як би не закінчилися ці визвольні змагання, ми здолали ще один історичний щабель.

Як висловився російський історик **Марк Солонін** у публікації "Мюнхен 2014 отменяется" (10.03.2014): *"Для Путіна захоплення Криму є головним (якщо не єдиним) способом відволікти увагу електорату від втрати України, яка відбулася, тобто від остаточного краху проекту реанімації Російської імперії. Для України ж загальна загроза з боку зовнішнього агресора виявилась потужним інструментом консолідації суспільства. Залишки "совка" стрімко вилітають зі свідомості колишніх радянських підданих, які перетворюються в громадян демократичної європейської країни".* ■

у роки Першої світової війни // Сіверянський літопис. — 2013. — № 4-6. — С. 78—81.

8. Детально про всі сторони життя полонених див.: **Дубрівний П.** Культурно-просвітня робота в таборі Фрайштадт // Союз визволення України: 1914—1918, Відень. — Нью-Йорк: Вид-во "Червона калина" 1979. — С. 99—156. Див. також: **Срібняк І.** Матеріали "Вісника Союзу визволення України" (1914—1918) як джерело з історії таборів полонених українців у Німеччині та Австро-Угорщині // Українська преса за межами України: матеріали науково-теоретичної конференції / Упоряд. **Сидоренко Н.М.** — Київ, 1996. — С. 29—36. — (Дослідницький центр історії української преси, Інститут журналістики Київського університету імені Т. Шевченка).

9. **Коваль Роман.** Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею: Історичний нарис. — Вид. 2, випр. і доп. — Вінниця, 2012, 472 с. — (Серія "Отаманія ХХ століття"). Фотоілюстрації, наведені в даній публікації, взяті з цієї книжки, (в ній вперше опубліковано багато нових історичних джерел і ілюстраційних матеріалів).

10. **Сидоренко Н.М.** Голос українців у таборах для військовополонених старшин (Ганновер-Мюнден (Німеччина) — Йозефштадт (Чехія) — Кассіно (Італія), 1917—1920 рр.) // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 1999. — Вип. 6. — С. 171, 172.

11. **Сімович В.** Шевченків заповіт і 1914 рік // Пам'яткова книжка Союзу визволення України і Календарь на 1917 рік. — Відень, 1917. — С. 10, 12.